

EVROPSKI OKVIR ZA OBRAZOVANJE CLIL NASTAVNIKA

Okvir za profesionalni razvoj CLIL nastavnika

Dejvid Marš, Peter Mehisto, Diter Vulf, Maria Hesus Frigols Martin

USAVRŠAVANJE STRUČNJAKA ZA JEZIK

Evropski centar za moderne jezike

Savet Evrope

Title of the original:

David Marsh, Peeter Mehisto, Dieter Wolff, María Jesús Frigols Martín

European Framework for CLIL Teacher Education

A framework for the professional development of CLIL teachers

Translation: Sava Popović, Faculty of Philology, University of Belgrade

Translation coordination: Julijana Vučo, Katarina Zavišin, Faculty of Philology,
University of Belgrade

UVOD

Ovaj uvodni odeljak uopšteno opisuje Evropski okvir za obrazovanje CLIL nastavnika. Ističe se važnost razvoja celokupnog kurikulumu, a posebno u kontekstu CLIL* nastave. Opisuju se izazovi uspostavljanja zajedničkog evropskog CLIL kurikulumu, kao i uticaj ovih izazova na obuku i profesionalni razvoj nastavnika.

*CLIL (Content and Language Integrated Learning) predstavlja dualno fokusirani pristup u kome se koristi strani jezik za učenje i nastavu nejezičkih sadržaja i jezika.

1. CILJ

Evropski okvir za obrazovanje CLIL nastavnika ima za cilj da pruži skup načela i ideja za definisanje kurikuluma za CLIL profesionalno usavršavanje. Osim toga, namera Okvira je da posluži kao podsticaj za profesionalnu refleksiju. Okvir se nudi kao konceptualni model i način sagledavanja, a ne kao propisana procedura.

2. KONTEKST

Okvir je rezultat projekta razvoja CLIL kurikuluma (CLIL-CD – CLIL Curriculum Development) koji finansira Program profesionalnog usavršavanja jezičkih stručnjaka Evropskog centra za moderne jezike (Empowering language professionals programme of the European Centre for Modern Languages). Budući da se organizacija, sadržaji, intenzitet i izbor jezika u CLIL programima razlikuje u svim državama članicama Saveta Evrope, ovaj Evropski okvir za obrazovanje CLIL nastavnika usredsređuje se na makro nivoe i univerzalne kompetencije CLIL nastavnika. Ove kompetencije su proizašle iz saznanja o obrazovanju i usavršavanju nastavnika i kurikularnih potreba u CLIL kontekstu, kao i kroz proces konsultacija na evropskom nivou.

3. RAZVOJ KURIKULUMA

U literaturi za definisanje kurikuluma mogu se izdvojiti najmanje pet različitih funkcija. Ove funkcije su relevantne i za razvoj CLIL kurikuluma.

(1) Kurikulum **određuje svaki obrazovni program**. Kurikulum obuhvata listu sadržaja nekog programa koju učenici treba da savladaju u određenom vremenskom periodu. Sadržaj je u kurikulumu izdjeljen, tj. sastavljen u skladu sa različitim parametrima u zavisnosti od željenog rezultata učenja i postojećih kompetencija učenika.

(2) Obrazovne institucije i/ili visokoškolske ustanove vide kurikulum kao **izvor inovacija**. Moguće je uvesti nove predmete ili oblasti, dok se postojeći sadržaj se mogu unaprediti. Novi kurikulum obuhvata obnovljene ciljeve učenja, sadržaj i metodološka uputstva.

(3) Kurikulum služi kao **sredstvo za planiranje i prikazivanje delova nastavnog procesa**. Detaljni kurikulum pomaže nastavnicima da, na primer, planiraju, pripreme i izvedu delove tog procesa. Obrazovno utemeljen kurikulum je osnova za građenje modula i sastavljanje kurseva.

(4) Kurikulum služi kao **sredstvo za evaluaciju učenja i nastave**. Kurikulume propisuju ministarstva prosvete ili visokoškolske ustanove. Ove ustanove moraju da ocene i procene šta se događa u nastavnom okruženju. Kurikulumi takođe služe svakom nastavniku kao oslonac za procenu i unapređivanje svoje nastave, učenicima i roditeljima za procenu napretka učenika i kao smernica u planiranju uspešnijeg učenja.

(5) Kurikulum služi kao **alatka za regulaciju, standardizaciju i upoređivanje učenja i nastave** na svim nivoima. Kurikulum je važan instrument za prilagođavanje standarda u regiji, zemlji ili zajednici zemalja kao što je na primer Savet Evrope.

Razvoj kurikuluma je oruđe za izgradnju CLIL programa visokog kvaliteta. Namera ovog Evropskog Okvira za CLIL nastavu i učenje je da bude oslonac učesnicima u nastavnom procesu širom Evrope. Cilj Okvira je da doprinosi širenju i razvoju CLIL obuke koja će pružiti podršku nastavnicima u obogaćivanju iskustava u procesu učenja.

Ovaj Evropski Okvir za CLIL učenje i nastavu pruža modele kurikuluma koji se mogu prilagoditi potrebama nastavnika koji rade u različitim regionalnim i nacionalnim okruženjima. Takođe, namera ovog Okvira je da ponudi koncept i model za promišljanja o CLIL-u. Okvir može da posluži i kao smernica za dodatna istraživanja CLIL-a. Ovako postavljen istraživački pristup može da doprinese daljem priznavanju CLIL-a kao nastavnog pristupa, čime se olakšava razvoj od inovativnog 'projekta' do dublje ukorenjene, potencijalno široko raširene i moderne obrazovne prakse.

4. IZAZOVI

Sveukupni veliki izazov u razvoju i implementaciji CLIL kurikuluma u obrazovanju nastavnika jeste u njegova interaktivna priroda. Ovo je slučaj na svim nivoima obrazovanja - osnovnom, srednjoškolskom, visokom, u srednjim stručnim školama i obrazovanju za odrasle. CLIL podrazumeva istovremeno podučavanje dva predmeta - nejezički predmet i jezik. Nejezički predmeti, kao matematika i još jedan, dodatni jezik (strani, nematniji, jezik društvene sredine), obično se predaju odvojeno.

Sa izuzetkom nastavnika u nižim razrdima osnovne škole, nastavnici su obično obučeni da drže nastavu iz jednog predmeta, ili nejezičkog predmeta ili jezika. Čak i kada su nastavnici obučeni za nastavu oba, i nejezičkog predmeta i jezika, obuka za integrisano podučavanje jezika i nejezičkog sadržaja nije rasprostranjena. Nastavnici koji obavljaju CLIL moraće da budu pripremljeni da razviju više različitih veština i znanja koje se, pored ostalih, odnose na nejezički predmet, na strani jezik, na poznavanje najbolje prakse učenja i nastave, na uzajamno povezivanje ovih znanja i veština, kao i na uključivanje CLIL-a u obrazovnu instituciju.

Evropski Okvir za CLIL obrazovanje nastavnika ne odnosi se

na sve nejezičke predmete koji se uče i predaju u školsim sistemima, ili na sve jezike koji bi mogli da se se koriste kao posrednici u nastavi. Okvir je neutralan prema izboru predmeta, i ne daje podršku za razvoj posebnih kompetencija za bilo koji nejezički predmet ili jezik. Njegova je namera, pre svega da se bavi neophodnim kompetencijama za integrisanu nastavu nejezičkog predmeta i dodatnog jezika.

TERMINOLOGIJA

Ponudene definicije nastoje da odrede ključnu terminologiju u Okviru u skladu sa njihovim značenjem. Prednost je data onim terminima koji su već definisani u okviru evropskih institucija.

STAVOVI

Stavovi su ideje ili verovanja koja čovek unapred ima o drugim ljudima, situacijama, članovima društva, ideologijama, događajima, itd. koje Sarnoff (1970) definiše kao „sklonost da se reaguje pozitivno ili negativno na skup pojava“.

Stav postaje vidljiv kroz ponašanje i otvoreno izražavanje verovanja ili osećanja koje mogu podržati ili ometati učenje. Krićka refleksija i dijalog o društveno konstruisanoj prirodi stava mogu pomoći pojedincu da bolje razume i upravlja sopstvenim stavom i učenjem, kao što to može meta-afektivna i meta-kognitivna svest.

OCENJIVANJE

Ocenjivanje je proces sakupljanja i tumačenja dokaza s određenim ciljem. Podrazumeva se da je ocenjivanje u obrazovanju alatka koja podržava učenje i pomaže pri merenju ostvarenog napretka ka planiranim rezultatima učenja. Termin ocenjivanje se ponekad koristi naizmenično sa terminom „evaluacija“. Ocenjivanje se češće tiče postignuća pojedinačnih učenika, dok se „evauacija“ bavi sistemima, materijalima, procedurama i njihovim vrednostima.

Postoji razlika između formativnog i sumativnog ocenjivanja. U formativnom ocenjivanju analizira se učenikovo učenje (stavovi, veštine, navike i znanje) u dužem vremenskom periodu i koristi se da unapredi učenje i nastavu. Sumativno ocenjivanje se zasniva na posebnom bodovnom testiranju učenikovog postignuća, najčešće na kraju nastavne jedinice ili kraju školske godine.

Procedure sumativnog ocenjivanja su često povezane sa eksternim testovima sa statističkim merenjem i često se koriste kako bi se donele važne odluke o učenicima.

(npr. zadovoljava/ne zadovoljava) i/ili o nastavnicima (npr. odgovarajuće/neodgovarajuće nastavne sposobnosti).

Dok formativno ocenjivanje doprinosi građenju autonomije učenika i nastavnika uključujući sposobnost za bolje upravljanje znanjem, takozvano sumativno ocenjivanje sa svojim odlučujućim rezultatima (isključivim ishodom) ima, po mišljenju brojnih istraživača, ozbiljne negativne posledice, uključujući i lošije rezultate učenja.

MODELI PROMENE

Modeli promene su okviri koji podržavaju organizacije u upravljanju promenama kao što je uvođenje inovacija u obrazovanje.

Koter (Kotter, 1995, 2002) detaljno opisuje osam koraka koji karakterisu promenu: uspostaviti osećaj hitnosti; stvoriti vodeću koaliciju; razviti strategiju i viziju; javno govoriti o viziji promene; omogućiti široko postavljenu akciju; postizati kratkotrajne pobeđe; konsolidovati dobitke i proizvoditi više promena; ustanovljavanje novih pristupa u kulturi.

Falan (Fullan, 2001) predlaže održavanje fokusa na moralni cilj; razumevanje promene; povećanje koherentnosti raznih aspekata planirane promene; građenje veza; stvaranje i razmenjivanje znanja; građenje posvećenosti među internim i eksternim članovima grupe (akterima).

Benet i Benet (Bennet and Bennet, 2008) predlažu profesionalcima da preduzmu promene koje smatraju potrebnim. Pojedinci se ohrabruju da upravljaju svojim učenjem, i da planiraju promene tako što će obratiti pažnju na sledeće faktore: svest, razumevanje, sopstvena osećanja i uverenja, posedovanje znanja, osnaživanje i uticaj.

Svest o promeni modela može pomoći nastavnicima da efikasnije upravljaju promenama. Takođe, svest

i izgradnja veština u upotrebi ovih modela mogu pomoći i nastavnicima i učenicima u razvoju autonomije i delatnosti.

CLIL (Contact and Language Integrated Learning)

CLIL je dualno fokusiran obrazovni pristup u kojem se dodatni jezik (strani, nematernji, jezik društvene sredine) koristi za nastavu i učenje nejezičkog predmeta i jezika sa ciljem da se savladaju i predmet i jezik na unapred određenim nivoima. (Maljers, Marh, Wolff, Genesee, Frigols-Martin, Mehisto, 2010)

KOMPETENCIJE

Kompetencije su pokazane sposobnosti upotrebe znanja, veština, ličnih i društvenih i/ili metodoloških sposobnosti, u radnom ili obrazovnom kontekstu, kao i u ličnom i profesionalnom razvoju. U kontekstu Okvira evropskih kvalifikacija, kompetencije su opisane kao odgovornosti i autonomija (European Commission, 2008)

(EVROPSKI KLJUČ) KOMPETENCIJE ZA DOŽIVOTNO UČENJE

Evropski ključ. Kompetencije za celoživotno učenje odnose se na osam uzajamno zavisnih ključnih kompetencija, datih u nastavku teksta, koje opisuju osnovna znanja, veštine i stavove od suštinske važnosti za celoživotno učenje. Svih osam kompetencija naglašavaju kritičko mišljanje, kreativnost, inicijativu, rešavanje problema, procenu rizika, donošenje odluka i konstruktivno upravljanje osećanjima. Osam kompetencija podrazumevaju: komunikaciju na maternjem jeziku; komunikaciju na stranim jezicima; matematičku kompetenciju i osnovne kompetencije u nauci i tehnologiji, digitalnu kompetenciju; učenje kako se uči, društvene i građanske kompetencije; smisao za

za inicijativu i preduzetništvo, kulturnu svest i izražavanje (European Parliament and the Council, 2006).

EVALUACIJA

Evaluacija je termin koji se često koristi za “označavanje procesa sakupljanja dokaza o programima, sistemima, procedurama i procesima”. Evaluacija podrazumeva i interpretaciju tih dokaza u odnosu na zadate ili željene ciljeve (Harlen, 2007). Na primer, evaluacija pruža informacije o kvalitetu kurikuluma, obrazovnog programa ili nastave. Kada se odnosi na ocenjivanje (up.), evaluacija koristi formativne i sumativne pristupe, ali se individualni rad i rezultati učenika analizuju obuhvatajući ceo program, značajan deo programa ili ključne karakteristike kao na primer kako nastavnici podučavaju ili kako grupe učenika uče.

POVERENJE ZASNOVANO NA PROFESIONALNOSTI

Poverenje zasnovano na profesionalnosti podrazumeva znanje koje se stiče kada su lično promišljanje i veštine dovoljnoj meri razvijene za donošenje odluka i preduzimanje mera kada je to prikladno, zadržavajući istovremeno visok nivo profesionalnih standarda i napretka pojedinca u procesu učenja i unapređivanja (Mehisto, 2010).

ZNANJE

Znanje je rezultat usvajanja (asimilacije) informacija kroz učenje. Znanje je skup činjenica, načela, teorija i praksi povezanih za oblast rada ili učenja. U kontekstu Okvira evropskih kvalifikacija (European Qualifications Framework), znanje je opisano kao teoretsko i/ili činjenično.

AUTONOMIJA UČENIKA

Autonomija učenika je “sposobnost preuzimanja odgovornosti za sopstveno učenje” (Holec, 1981) Proširujući ovu definiciju, David Little (1991) navodi da autonomija učenika podrazumeva “sposobnost za objektivno rasuđivanje, kritičku refleksiju, donošenje odluka i nezavisno delanje”.

ISHODI UČENJA

Ishodi učenja su trajno znanje, veštine, mogućnosti i stavovi, koji dozvoljavaju učeniku da upražnjava i primenjuje učenje u svom privatnom i profesionalnom životu. Jednostavnije rečeno: ono što učenik zna i može da uradi jeste rezultat onoga što je naučio. Ishodi su često definisani kao kompetencije.

PROFESIONALNE ZAJEDNICE UČENJA

“*Profesionalna zajednica učenja* je kompaktna grupa ljudi, motivisanih zajedničkom vizijom učenja, koji podržavaju jedni druge i rade zajedno, pronalazeći načine, unutar i izvan svoje neposredne zajednice, da istražuju u svojoj praksi i zajedno stiču nova znanja i iznalaze nove i bolje pristupe koji će unaprediti učenje svih učenika” (Stoll et al., 2006).

Profesionalna zajednica učenja teži da:

- ima zajedničke vrednosti i vizije
- preuzme kolektivnu odgovornost za učenje svojih učenika
- neguje refleksivna profesionalna preispitivanja
- olakšava saradnju, uključujući otvorenu i iskrenu raspravu
- promovise grupno kao i individualno učenje (Bolam et al. 2005).

VEŠTINE

Veštine podrazumevaju sposobnost da se znanje primeni i da se upotrebi način kako izvršiti zadatke i rešiti probleme. U kontekstu Okvira evropskih kvalifikacija (Evropski Parlament i Savet, 2008), veštine su opisane kao kognitivne (obuhvataju logičko, intuitivno i kreativno mišljenje) ili praktične (obuhvataju manualnu spretnost i korišćenje metoda, materijala, alata i instrumenata).

CILJNE PROFESIONALNE KOMPETENCIJE

U nastavku su predstavljene ciljne profesionalne kompetencije koje CLIL nastavnik treba da stekne ili usavrši tokom programa obuke.

1. PROMIŠLJANJE

Od suštinskog značaja je posvećenost sopstvenom kognitivnom, društvenom i afektivnom razvoju, kako bi se mogao podržati kognitivan, društveni i afektivni razvoj učenika.

CLIL nastavnici mogu da:

- a) istraže i izraze svoje razumevanje i stavove u odnosu na opšte prihvaćenim načelima učenja i nastave (**Profesionalna razvojna komponenta** – u daljem tekstu PRK 3).¹
- b) istraže i izraze svoje razumevanje i stavove u odnosu na učenje nejezičkog predmeta i jezika (L1, L2, L3), kao i na razvoj veština učenja u CLIL-u (PRK 3)
- c) definišu svoje pedagoške i predmetne (predmetne oblasti) kompetencije, i odgovarajuće razvojne potrebe (PRK 3)
- d) definišu sopstveni nivo jezičke kompetencije prema *Zajedničkom Evropskom Referentnom Okviru (CEF)*, i da izraze odgovarajuće razvojne potrebe (PRK 8).
- e) istraže i izraze načine rada sa učenicima sa ciljem da zajedno odrede nastavne i učeničke socio-kulturne, lične i strukovne potrebe učenja. (PRK 4, 5, 6, 7)
- f) istraže i izraze potrebe za saradnjom sa kolegama i drugim ključnim učesnicima u CLIL nastavi, i da opišu mehanizme saradnje (PRK 4, 8, 11)
- g) rade u skladu sa načelima utemeljenog profesionalnog poverenja (PRK 6)
- h) razvijaju i unaprede svoj profesionalni

---

¹ fusnota: brojevi dvanaest PRK komponentata prate tri modula profesionalnog razvoja

razvojni plan (PRK 2)

i) istraže i upravljaju višestrukim ulogama i identitetima CLIL nastavnika (PRK 6)

j) istraže i upravljaju uticajem svojih stavova i ponašanja na proces učenja (PRK 6)

2. OSNOVE CLIL -a

Od suštinske važnosti za CLIL pristup jeste razumevanje osnovnih karakteristika CLIL-a, i kako se one povezuju sa najboljim praksama u obrazovanju, kao i građenje čvrstih i konstruktivnih veza sa učenicima i ostalim učesnicima u CLIL nastavi.

CLIL nastavnici mogu da:

a) opišu osnovne odlike CLIL pristupa (definiciju, modele, planirane rezultate, metodologiju, vodeća načela) (PRK 1, 6)

b) opišu česte zablude o CLIL pristupu (PRK 1, 2, 3)

c) da postave CLIL u okvire školskog, regionalnog i/ili nacionalnog kurikuluma (PRK 1, 4)

d) objasne CLIL i diskutuju o CLIL-u sa internim i eksternim učesnicima u nastavi

e) opišu strategije za intergraciju CLIL-a sa važećom školskom etikom.

3. SVEST O ODNOSU NEJEZIČKOG SADRŽAJA I JEZIKA

Uspeh u učenju nejezičkog predmeta u CLIL nastavi veoma zavisi od jezika: unapređenje kvaliteta učenja jezika zavisi od učenja nejezičkog predmeta. Naučno zasnovana saznanja o međuzavisnosti jezika (L1, L2, L3) i kognitivnog razvoja pokazuju da se u tom uzajamnom odnosu olakšava učenje kako jezika tako i predmeta.

CLIL nastavnici mogu da:

- a) odrede odgovarajući sadržaj za učenje i prepoznaju prepreke u učenju njezičkog sadržaja (PRK 3, 5, 6)
- b) posmatraju sadržaj sa različitih kulturnih stanovišta (PRK 5, 7)
- c) primene strategije za podršku učenju jezika na časovima nejezičkog predmeta (PRK 3, 4, 6)
- d) stvore mogućnosti za osnaživanje učenja nejezičkog predmeta na časovima jezika (PRK 3, 4, 6)
- e) primene strategije negovanja kritičkog razmišljanja učenika o jeziku i nejezičkom predmetu (PRK 3, 4, 6)
- f) primene strategije negovanja povezivanja novih sadržaja sa ličnim iskustvima učenika. (npr. jezik, nejezički predmeti, lično iskustvo i svet izvan škole) (PRK 3, 9, 11)
- g) promovišu kod učenika svest o jeziku i proces učenja jezika. (PRK 3, 6)
- h) opišu način na koji prvi jezik može da podrži učenje dodatnog jezika (strani, nematernalni, jezik društvene sredine) (PRK 3)
- i) prilagođavaju strategije za prelazak sa jednojezičnog ka dvo/višejezičkom učenju i nastavi (PRK 1, 2, 3)
- j) kreiraju i primene strategije koje će uzeti u obzir ključne koncepte kao (kritički) diskurs, domene i registre, osnovne međuljudske komunikacione veštine, kognitivno akademsko poznavanje jezika kako bi promovisali učenje nejezičkog predmeta i jezika, kao i učenje razvoja veština (PRK 3, 6)
- k) opišu uticaj uzrasta na učenje i upotrebu jezika (PRK 3, 5, 6)
- l) povežu pitanja jezičke svesti sa učenjem predmeta i kognicijom (PRK 3, 5, 6)
- m) podrže učenje jezika tokom časova nejezičkog predmeta (PRK 5, 6)

n) predlože nastavne strategije koje uzimaju u obzir teoriju izgradnje društva, uključujući istraživačke i druge oblike rada koje promovišu dijaloško učenje i nastavu (PRK 3)

o) koriste znanja i teorije iz oblasti učenja jezika, npr. učenja i usvajanja stranih jezika (SLA), kako bi predložili nastavne i obrazovne strategije (PRK 3)

4. METODOLOGIJA I OCENJIVANJE

Načela dobre pedagogije u CLIL-u su primenjena na novi način. Zbog izazova učenja posredstvom dodatnog jezika neophodno je obezbediti detaljnu i kvalitetnu primenu dobre pedagoške prakse. Da bi se učenicima omogućila značajna i pozitivna iskustva u učenju, potrebno je obezbediti široki spektar metodoloških i ocenjivačkih znanja i veština.

GRADENJE SPOSOBNOSTI UČENIKA

CLIL nastavnici mogu da:

a) podrže učenike u izgradnji njihovih sposobnosti da:

- motivišu sami sebe (PRK 1)
- procene same sebe kako bi postali promišljeniji i autonomniji (PRK 6, 7, 8, 10)
- konstruktivno učestvuju u davanju, prihvatanju i korišćenju ocena nastavnika i vršnjaka (PRK 6, 10)
- saraduju sa nastavnikom kako bi promišljali o učenju, i napredovali u učenju (PRK 6, 7)
- odrede i analiziraju prikladne stilove učenja, da ih efektivno koriste, da primenjuju te i druge stilove učenja (PRK 3, 7)

SARADNJA SA KOLEGAMA

CLIL nastavnici mogu da:

- a) neguju saradnju sa kolegama i poseduju repertoar kooperativnih strategija i veština (PRK 4, 5)
- b) saraduju sa kolegama, promišljajući i unapređujući učenje (PRK 6, 7)

RAZVIJANJE STRATEGIJA

CLIL nastavnici mogu da:

- a) razvijaju strategije za:
  - zajedničko konstruisanje znanja sa učenicima i za kooperativno učenje (PRK 3, 5, 6, 7)
  - podsticanje kritičkog mišljenja (PRK 3, 6)
- b) podržavaju kontinuirani rast znanja jezika kroz repertoar didaktičkih strategija npr. zone narednog razvoja, svesti o greškama i korekciji grešaka, problemima transfera i interferencije L1, tarsverzalne upotrebe svih jezika repertoara, “anti-plateau” strategija i modela (PRK 3, 6)
- c) razvijaju raznovrsne pristupe učenja u CLIL učionici (PRK 3, 6)

GRADENJE SMERNICA I PRIORITETA

CLIL nastavnici mogu da:

- a) rade sa učenicima kako bi zajedno odredili potrebe učenika u CLIL-u (PRK, 3, 5, 6, 7)
- b) sastavljaju CLIL module i kreiraju nastavne jedinice u kontekstu datog kurikuluma (PRK 4, 5, 6)
- c) određuju ključne sadržaje nejezičkih predmeta i modifikovanjem nastave čine ih pristupačnim učenicima, u skladu sa različitim jezičkim kompetencijama i potrebama (PRK 6, 7)

- d) postave ciljeve, zajedno sa učenicima, u vezi sa jezikom, nejezičkim predmetima i veštinama učenja (PRK 5, 6)
- e) zadrže trostruki fokus usmeren na podržavanje sve tri komponente nastave: nejezički predmet, jezik i veštinu učenja (PRK 6)
- f) nadovezuju se na prethodna znanja iz jezika i nejezičkog predmeta, stavove i iskustva učenika (PRK 6, 7)
- g) preuzimaju smernice iz Evropskog *Ključa kompetencija za celoživotno učenje* (PRK 10)

GRAĐENJE BEZBEDNIH I FUNKCIONALNIH ISKUSTAVA UČENJA

CLIL nastavnici mogu da:

- a) podrže učenike u upravljanju afektivnom stranom učenja pomoću dodatnog jezika (PRK 7)
- b) stvore studentima autentično i funkcionalno okruženje za učenje i sticanje iskustava (npr. grupni rad, vršnjačko učenje i praksa) (PRK 3, 5, 7)
- c) stvore strukture podrške kako bi negovali kontakte i komunikaciju sa drugim govornicima jezika CLIL nastave (PRK 6, 11)

OCENJIVANJE

CLIL nastavnici mogu da:

- a) izraze specifične potrebe CLIL ocenjivanja i ciljeva, kao i da razviju i primene odgovarajuće alatke za ocenjivanje (PRK 8, 9, 10)
- b) uoče šta učenici već znaju (PRK 5, 10)
- c) rukovode promišljanjem učenika u vezi sa prethodno dogovorenim sadržajima, jezikom i veštinama učenja, ciljevima/rezultatima, postignućima (PRK 2, 10)
- d) upućuju učenike da koriste pristupe zasnovane na portfoliju (uključujući i Evropski jezički portfolio) kao alatku za podršku učenju, nastavi i ocenjivanju (PRK 10)
- e) koriste formativne i sumativne strategije ocenjivanja kao podršku razvoju sadržaja, jezika i veština učenja (PRK 5, 6, 8, 10)
- f) koriste standarde tokom podržavanja napretka i učenja (PRK 6, 8, 10)
- g) uvedu samoocenjivanje i vršnjačko ocenjivanje kako bi podržali učenike u preuzimanju veće odgovornost za sopstveno učenje (6, 8, 10)
- h) upoznaju učenike sa teškoćama u ocenjivanju i predlože načine njihovog prevazilaženja (PRK 8, 10)

5. ISTRAŽIVANJE I EVALUACIJA

Dinamični CLIL nastavnik je učenik koji prati lični postupak istraživanja, promišljanja i evauacije. Rezultat takvog pristupa je aktivni model kojim učenici razvijaju puteve i načine učenja kroz sopstvena istraživanja i evaluaciju. Ovo su moćne alatke za poboljšanje učenja i nastave.

CLIL nastavnici mogu da:

- a) raspravljaju, na akademskom nivou, o istraživačkoj metodologiji učionice i učenika (npr, o akcionim istraživanjima) (PRK 2, 9)
- b) sprovode akciono istraživanje u saradnji sa kolegama i ostalim akterima, uključujući i učenike (PRK 2, 9)
- c) da odrede ključna istraživačka otkrića značajna za CLIL i učenje uopšte (npr, istraživanja iz oblasti usvajanja L2, psihologije znanja i nastavne prakse) (PRK 2, 9)
- d) kritički analizuju naučne članke o CLIL-u (PRK 9)
- e) koriste standarde (regionalne, nacionalne ili međunarodne) pri interpretiranju i planiranju istraživanja i evaluaciji. (PRK 2, 10)
- f) opišu strategije i instrumente za sopstvenu, vršnjačku i učeničku evaluaciju korišćenih nastavnih praksi (PRK 2, 9, 10)
- g) koriste samoevaluaciju, vršnjačku i učeničku evaluaciju da poboljšaju svoju praksu i učenje učenika (PRK 2, 9, 10)
- h) kritički tumače rezultate istraživanja i evaluacije (PRK 2, 9, 10)

6. RESURSI I OKRUŽENJE UČENJA

CLIL zahteva posebne CLIL resurse i unapređeno okruženje za učenje. Resursi i okruženje su visoko integrativni, višeslojni i kognitivno zahtevni, ali i uravnoteženi povećanom pomoći učenicima u napredovanju i drugim sistemima podrške. Ovi sistemi pomažu učenicima da izgrade osećaj sigurnosti u eksperimentisanju sa jezikom, nejezičkim sadržajem, i upravljanju sopstvenim učenjem.

CLIL nastavnici mogu da:

- a) održavaju trostruki fokus na nejezičkim sadržajima, jeziku i veštinama učenja (PRK 4, 5, 8)
- b) kreiraju i koriste kognitivno i lingvistički prikladne materijale za učenje (PRK 4, 5, 8)
- c) uspostave kriterijume za razvoj CLIL resursa (uključujući multimedije) koji podrazumevaju osnovne elemente CLIL-a (PRK 8)
- d) opišu kriterijume i strategije za korišćenje okruženja van škole i učionice za učenje (PRK 5, 11)
- e) procene resurse učenja i okruženja i da uoče moguće poteškoće i rešenja za savladavanje prepreka (PRK 4, 8, 11)
- f) odrede tehnike za razvijanje kooperativnih mreža usmerenih ka izboru, stvaranju, prilagođavanju i pristupu materijalima ili za razvijanje resursa za učenje i pristup okruženju za učenje. (PRK 8, 11)
- g) pomognu učenicima u građenju među kurikularnih veza (PRK 4, 8, 11)

7. UPRAVLJANJE UČIONICOM

Cilj upravljanja CLIL učionicom je olakšavanje integriranog učenja nejezičkog predmeta, jezika i veština učenja. Zahteva specifična znanja o dinamici učionice, tehnici upravljanja i o tome kako one utiču na učenje u CLIL-u. Upravljanje učionicom je usredsređeno na pomoć učenicima u pristupu intrinzičnoj motivaciji za učenje. Ovakav pristup delom se obavlja tako što se omogućava učenicima da podele odgovornost za upravljanje učionicom i učešće u svom učenju.

CLIL nastavnici mogu da:

- a) koriste različiti raspored sedenja u učionici radi bolje komunikacije među učenicima, kooperativnog učenja i rukovođenja (PRK 6, 7, 8)
- b) koriste prikladan jezik za interakciju kako bi upravljali aktivnostima u učionici (PRK 5, 6)
- c) prepoznaju i koriste mogućnosti koje proističu iz jezičkih i kulturnih razlika učenika (PRK 6, 7)
- d) prilagođavaju se učenicima sa širokom lepezom potreba (npr. posebnih i specifičnih, rodnih, kao i onih socio-ekonomske, socio-kulturne prirode) (PRK 5, 7)
- e) da zajedno sa učenicima grade bezbedno okruženje, zasnovano na učenju i aktivnom učešću svih učenika (PRK 5, 7)

8. CLIL UPRAVLJANJE

Razvijanje kvaliteta CLIL-a je složen poduhvat koji obuhvata mnoge aktere uključujući učenike, roditelje, CLIL nastavnike, tradicionalne nastavnike, upravu i administraciju. Takav pristup zahteva od aktera da grade zajedničko znanje o upravljanju programom i o razumevanju uloge svih učesnika u podršci kvaliteta programa.

CLIL nastavnici mogu da:

- a) rade unutar modela promene (PRK 1, 4, 5)
- b) primenjuju načela profesionalnih zajednica za učenje, modela i strategija (PRK 4)
- c) rade sa unutrašnjim i spoljašnjim akterima (PRK 1, 4)
- d) primenjuju načela profesionalnog samoorganizovanja i upravljanja (PRK 4)
- e) predstavljaju interese CLIL-a u odnosima s javnošću (PRK 4)
- f) opisuju etičke probleme u vezi sa CLIL-om uključujući rodne i slične probleme (PRK 4, 7)

MODULI PROFESIONALNOG RAZVOJA

Odnose se na sadržinu modula u *Evropskom okviru za CLIL obuku nastavnika*. Svaki modul sadrži specifične komponente i njihov opis. Ovi opisi su usklađeni i povezani sa *Ciljnim profesionalnim kompetencijama*, definisanim u prethodnom delu ove publikacije.

MODUL 1: PRISTUPANJE CLIL-u

(četiri komponente)

1. Uspostavljanje CLIL-a:

- Informatičke kompetencije
- Dvojezčnost, višejezičnost i plurilingvizam: opšti pregled
- Bilingvalna nastava: prošlost i sadašnjost; pretpostavke i činjenice
- CLIL konteksti, modeli i varijante
- CLIL zadaci
- CLIL ciljevi i zadaci unutar regionalne/nacionalne i institucionalne infrastrukture
- Autonomija, autentičnost, delatnost
- Profesionalizam i lični profil (Standardi ciljne profesionalne kompetencije: 1, 2, 4, 8)

2. Usvajanje akcionog istraživanja

- Teorijske osnove i ciklično učenje
- Pregled literature i primena
- Akciono istraživanje u školskom kontekstu: ciljevi, alati, kreiranje
- CLIL nastavni proces i učenje: analiza podataka
- Planiranje i aktivnosti na osnovu prakse

(Standardi kompetencije: 1, 5)

3. Ispitivanje dobre pedagogije i CLIL-a

- Podizanje svesti o lično postavljenoj nastavnoj praksi
- Društveno konstruktivistička teorija i učenje jezika/sadržaja
- Autonomija, autentičnost, delatnost
- kritičko i kreativno mišljenje
- učenje jezika/ teorije o učenju i usvajanju jezika

- Svest o jeziku i znanje o učenju jezika
- Svest o nejezičkim sadržajima i znanje o učenju nejezičkih sadržaja
- Posebna svest o sadržajima nejezičkih predmeta
- Svest o profilu, identitetu i afektivnim faktorima korisnika jezika
- Intergacija lično postavljene prakse i novih pristupa
- Stilovi učenja
- Veštine učenja

(Standardi kompetencije: 1, 3, 4)

4. Fokus na CLIL u kontekstu škole

- Zakonski i akcioni okviri
- Upravljanje promenama u školi
- Rukovođenje sopstvenom karijerom i građenje profesionalnih kompetencija
- Uključivanje kurikuluma i dinamika tima
- Uključivanje učenika, isključivanje i pristup
- Alati za planiranje i kooperaciju
- Školska etika (npr. uverenja, stavovi, radni procesi)

(Standardi kompetencije: 7, 8)

MODUL 2: IMPLEMENTACIJA CLIL-a

(četiri komponente)

5. Planiranje i sastavljanje CLIL kurikuluma u učionici

- Teorijske osnove planiranja i sastavljanja kurikuluma
- Projektovanje CLIL kursa
- Ciljevi i zadaci učenja nejezičkih sadržaja
- Silabus kursa (uključujući razmenu mišljenja učenika i nastavnika)
- Među-kurikularna povezanost
- Planirani ciljevi učenja (sadržaj, jezik, veštine učenja i kognicija)
- Interkulturalni aspekti programiranja kursa
- Programiranje modula učenja i nastave
- CLIL raspored kursa
- Ugrađivanje CLIL-a u školski kurikulum
- Raspodela vremena
- Interakcija i saradnja nastavnika

(Standardi kompetencije: 4, 7, 8)

6. Postavljanje CLIL-a u učionicu

- Osnovni načela obrazovne prakse primenjene na CLIL
- CLIL karakteristike
  - Višestruki fokus
  - Bezbedan i bogat kontekst učenja
  - Autentičnost
  - Aktivno učenje
  - Podrška
  - Saradnja

- Pokretačka načela CLIL-a
  - Kognicija
  - Zajednica
  - Nejezički sadržaji
  - Komunikacija
- Interdisciplinarnost i višestruki modeli
  - konstruktivistički i kognitivni psihološki pristupi
  - Pouke iz neurologije
  - Integracija predmeta
  - Integrisani modeli
- Autonomija učenika i delatnost
  - Određivanje i upravljanje sopstvenim učenjem
  - Planiranje cilja
  - Standardizacija i samoocenjivanje
  - Intrisična motivacija

(Standardi kompetencije: 4, 5, 8)

7. Preplitanje psiholoških i pedagoških aspekata u CLIL učionici

- Afektivne dimenzije učenja
- Uticaj elektronskog učenja
- Nivo praga vehikularnog-posrdnog jezika
- Sindrom redukovane ličnosti
- Širenje repertoara ličnih stilova učenja
- Svest o stavu
- Dinamike grupe
- Specijalne i posebne obrazovne potrebe
- Interkulturene i plurilingvalne dinamike
- Multikulturni i multilingvalni problemi
- Profili i identiteti učeničkog učenja

(Standardi kompetencije: 4, 7)

8. Pristupanje i prilagođavanje resursa i okruženja za CLIL učenje

- Kriterijumi za izbor i evaluaciju materijala za učenje
- *Zajednički evropski referentni okvir za žive jezike*
- Materijali i okruženje za učenje koji podržavaju vršnjačku saradnju, autentičnost i autonomiju
- Saradnja nastavnika kroz povezivanje umrežavanjem

(Standardi kompetencije: 4, 6)

9. Praksom do nastavnika-praktičara

- Analiza zasnovana na dokazima iz prakse, planiranje i odlučivanje
- Istraživačka pitanja, kreiranje i testiranje
- Analiza podataka i izveštavanje
- Primena učenja zasnovanog na dokazima iz prakse

(Standardi kompetencije: 5)

MODUL 3: KONSOLIDACIJA CLIL-a

(tri komponente)

10. Ocenjivanje za učenje

- Načela i ciljevi ocenjivanja i evaluacije kao osnova za napredak
- Sumativna i formativna evaluacija: načela, modeli i alati (*Zajednički evropski referentni okvir za žive jezike, Evropski jezički portfolio*)
- Rizici i održavanje kvaliteta (gate-keeping)
- Certifikacija

(Standardi kompetencije: 4, 5)

11. Lokalno, nacionalno i međunarodno umrežavanje

- Teorija umrežavanja, sistemi, alati i resursi
- Profesionalna podrška i zajedništvo
- Profesionalne zajednice za učenje
- Razvoj okruženja za učenje
- Upravljanje znanjem
- Povezivanje sa lokalnim nacionalnim i međunarodnim zajednicama

(Standardi kompetencije: 4, 8)

12. CLIL u praksi

- Kriterijumi i okviri za praktičnu nastavu
- Alati za planiranje
- Analizovanje i određivanje individualnih potreba
- Mogući probelmi: dijagoza i rešenja
- Odnos mentora i nastavnika tokom prakse
- Samoorganizovanje
- Evaluacija, ocenjivanje i analiza
- Plan profesionalnog razvoja

(Standardi kompetencije: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8)

Priznanja

Brojni ljudi i institucije doprineli su sastavljanju ovog Okvira. Posbno bismo hteli da se zavalimo *Evropskom centru za moderne jezike* na savetima i podršci. Značajnu pomoć pružili su nam i predstavnici zemalja članica Saveta Evrope, i drugi eksperti koji su učestvovali u dvodnevnoj radionici 2009. god. (<http://clil-cd.ecml.at> for participants' list). Takođe, moramo spomenuti pojedince koji su dali veliki doprinos razvoju ovog dokumenta: Hugo Baetens Beardsmore, Patricia Bertaux, Carmel Mary Coonan, Fred Genesee i Gisella Langé.

Evropski Okvir za obrazovanje CLIL nastavnika (The European Framework for CLIL Teacher Education – EFCT)

Evropski Okvir za obrazovanje CLIL nastavnika (EFCT) bavi se kreiranjem kurikuluma za profesionalni razvoj CLIL nastavnika. EFCT nudi se kao model i način posmatranja ove problematike.

Evropski centar za moderne jezike (The European Centre for Modern Languages - ECML)

Promoviše izvanrednost u jezičkom obrazovanju

Osnovan 1995. u Gracu, Austrija, kao institucija Saveta Evrope, ECML se orijentiše na približavanje teorije jezičkih politika i nastavne prakse. Ovaj jedinstven međuvladin centar nudi konkretne pristupe pitanjima i problemima sa kojima se suočavaju multikulturalna evropska društva u vreme velikih promena i kretanja.

ECML, koji vode 34 zemlje članice*, prvržen je politici Saveta Evrope za negovanje jezičkih i kulturnih razlika kao načina promoicije interkulturnog dijaloga, demokratskog društva i ljudskih prava.

Ova edicija pokazuje rezultate međunarodnih projekata organizovanih unutar programa Centra pod nazivom 'Empowering language profesionas programme' (2008-2011). Ovim programom ECML je nameravao da podigne nivo svesti i poverenja u sposobnosti profesionalaca u jezičkom obrazovanju, da omogući pripadnicima profesije da budu aktivniji u definisanju i donošenju viših standarda za jezičko obrazovanje.

Publikacije ove edicije ilustruju posvećenost autoskih timova i svih učesnika u projektima i njihovu veru u napredak inovacija i dobre prakse u jezičkom obrazovanju.

Za informacije o Evropskom centru za moderne jezike i njegove publikacije posetite sajt ECML-a: www.ecml.at

Savet Evrope čini 47 zemalja članica koje obuhvataju gotovo čitav evropski kontinent. Organizacija nastoji da razvije zajednička demokratska i pravna načela utemeljena na Evropskoj konvenciji za ljudska prava (The European Convention on Human Rights), i ostalih referentnih tekstova o zaštiti pojedinca. Od svog osnivanja 1949. godine, nakon Drugog svetskog rata, Savet Evrope simbolizuje pomirenje.

* Albanija, Andora, Austrija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Češka Republika, Estonija,

Finska, Francuska, Grčka, Holandija, Hrvatska, Island, Irska, Jermenija, Kipar, Letonija, Lihtenštajn, Litvanija, Luksemburg, Mađarska, Makedonija, Malta, Nemačka, Norveška, Poljska, Rumunija, Slovačka Republika, Slovenija, Španija, Švajcarska, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo.